

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-18-1>

УДК 330.34.01

Господарський розвиток України: інтеграційне поєднання сучасних економічних теорій

Кундєєва Г.О.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії
Національного університету харчових технологій

Соломка О.М.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії
Національного університету харчових технологій

Розглянуто теорії економічного розвитку господарських систем. Визначено межі розвитку економічної системи через синтезування елементів відомих моделей. Запропоновано умову успішного розвитку національної економічної системи як інтеграційне поєднання теорій сталого розвитку і теорії ендогенного розвитку на принципах автаркії.

Ключові слова: економічне зростання, теорія сталого розвитку, автаркія, економічна інсуляція, теорія ендогенного росту.

Кундеева Г.А., Соломка О.Н. ХОЗЯЙСТВЕННОЕ РАЗВИТИЕ УКРАИНЫ: ИНТЕГРАЦИОННОЕ СОЧЕТАНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ТЕОРИЙ

Рассмотрены теории экономического развития хозяйственных систем. Определены границы развития экономической системы через синтезирование элементов известных моделей. Предложено условие успешного развития национальной экономической системы как интеграционное сочетание теорий устойчивого развития и теории эндогенного развития на принципах автаркии.

Ключевые слова: экономический рост, теория устойчивого развития, автаркия, экономическая инсуляция, теория эндогенного роста.

Kundieieva G.O., Solomka O.M. ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE: INTEGRATED CONNECTIONS OF MODERN ECONOMIC THEORIES

It was considered the theory of economic systems development. The boundaries of economic system development are determined through the synthesis of known models. The condition for the successful development of the national economic system as an integrational combination of theories of sustainable development and the theory of endogenous development on the principles of autarky is substantiated.

Keywords: economic growth, theory of sustainable development, avtarkia, economic insulation, endogenous growth theory.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Глобалізація процесів економічного реформування потребує вдосконалення наявних та розроблення нових механізмів функціонування національних економік у напрямі синхронізації відповідей на виклики та загрози ХХІ ст. Економічне зростання України в останні роки підтримується лише завдяки постійному використанню ресурсного потенціалу, що, своєю чергою, призводить до екологічної та ресурсної криз. Загострення

цієї ситуації вимагає дослідження сучасних теорій економічного розвитку та визначення умов переходу до стійкого розвитку. Для цього переходу необхідно визначити особливості та сталість зв'язку екологічних, економічних і соціальних чинників розвитку України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні засади теорії розвитку суспільства досліджували Д. Белл, М. Вебер, В. Вернадський, В. Геєць, Е. Дюркгейм, Г. Спенсер, А. Тойнбі, Е. Хаген, А. Чухно, Й. Шумпе-

тер, Г. Дейлі, Д. і Д. Медоуз, Й. Рандерсон, Р. Харрод, Є. Домар, Р. Солоу, Г.Х. Брунтланд, М. Фрідман, Я. Тінберген, Е. Фелпс, Д. Сакс, В. Ростю, А. Льюїс та ін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є аналіз сучасних теоретичних положень та розроблення рекомендацій щодо поєднання основних положень сучасних теорій економічного розвитку для забезпечення розвитку економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Головні моделі та форми економічного розвитку створюються в результаті узагальнення мінливих процесів світової господарської еволюції. Базові принципи економічного розвитку утворюються на основі ґрунтовного аналізу конкретних шляхів господарського поступу окремих країн, статистичних та емпіричних матеріалів, що характеризують динаміку економічного зростання, тощо. Аналіз наукової літератури [1–4] дає можливість виокремити такі сучасні теорії: зовнішньої залежності (екзогенне зростання), неокласична теорія вільних ринків, структурних трансформацій, інноваційного розвитку, ендогенного зростання, сталого розвитку.

У теоретичних моделях 50–60-х років ХХ ст. переважали концепції та доктрини, за якими процес розвитку уявлявся як сукупність послідовних стадій економічного зростання. У 1970-х роках відбулося істотне переосмислення концептуальних підходів до питань економічного розвитку. Продовольча, енергетична, а потім економічна кризи викрили слабкість наявних підходів до адекватної оцінки стану економічного зростання. У зв'язку із цим значна увага почала приділятися структурним змінам, екзогенним чинникам зростання та екстернальним чинникам.

У 1980-х роках під значним впливом кризових явищ у світовому господарстві основний акцент зміщується на вагомість вільних ринків, необхідність лібералізації економіки, приватизації власності та інституційної перебудови. На початку 1990-х років під впливом різкої зміни клімату була сформульована модель сталого (стійкого) розвитку. Суть цього розвитку полягає у забезпеченні такого господарського зростання, яке дає змогу гармонізувати відносини «людина – природа (довкілля)» та зберегти навколишнє природне середовище для нинішнього й майбутніх поколінь. Ця концепція набуває планетарного значення, хоча є досить загальною і лише формулює головні принципи, основоположні параметри та індикатори економічного розвитку, насамперед,

певне загальне усвідомлення обов'язковості принаймні трьох його принципових вимірів: економічного зростання, соціального прогресу й захисту навколишнього середовища. Отже, сталий розвиток розглядається як гармонізація відносин трьох структурних підсистем цивілізованого світу – економіки, соціуму та довкілля, що базується на стійкості кожної підсистеми. Відтворюваність процесів (рентуралізація) в усіх компонентах сталого розвитку має на увазі поступове поліпшення стану довкілля, економічного та соціального середовища для збереження людства.

У цей самий період, тобто на початку 1990-х років, на противагу неокласичним теоріям економічного розвитку та зростання виникає концепція ендогенного зростання, або нова теорія зростання. Серед її головних постулатів – пріоритет внутрішніх чинників і джерел економічного розвитку, що мають відігравати роль головних пускових механізмів та важелів господарського зростання. Важливою рисою нової теорії є необхідність посилення регулювальної ролі держави в господарських процесах, насамперед орієнтація внутрішніх чинників та механізмів господарського розвитку на забезпечення саморозвитку і самовідтворення національно-державних економічних систем. Причому теорія ендогенного зростання підкреслює роль заощаджень для прискорення розвитку країн, що розвиваються, тобто головним інвестором економіки країни повинні бути її громадяни. Виходячи з постулатів – пріоритет внутрішніх чинників і джерел економічного розвитку та посилення регулювальної ролі держави в господарських процесах, – на нашу думку, доцільним постає питання щодо застосування принципів автаркії країнами, що розвиваються. Аргументація необхідності застосування принципів автаркії підтверджується тезою, що запропонована Д.Г. Лук'яненко. Вчений стверджує, що нова форма автаркії – це мобілізація внутрішнього економічного потенціалу та зміцнення структуроутворюючих галузей, формування цілісної незалежної економіки на основі створення раціональної національної структури виробництва, орієнтованої на національного споживача; цілеспрямованої підтримки і стимулювання суб'єктів національної економіки як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках [5, с. 29–31]. Необхідність відмови від абстрактної доктрини «свободи ринків», урахування стратегічних інтересів держави й орієнтацію на автаркію та суверенітет запропонував Дж.М. Кейнс у концепції «економічна інсуля-

ція». Формуючи помірну концепцію автаркції (теорія економічної інсуляції), вчений наголошує на національну незалежність в питаннях економіки [6]. Іноземні держави можуть у будь-який момент підняти тарифи або дозволити продаж лише певної кількості товарів і, таким чином, відрізати нас від важливих джерел доходів. Як стверджує Р. Гослін, «іноземні виробники, крім того, можуть раптово викинути на наші ринки величезні маси продукції і розтрати наші національні галузі промисловості» [7, с. 17]. Підсумовуючи викладене, вважаємо за необхідне під час формування програм розвитку спиратися не тільки на основні положення теорії сталого розвитку, а й ураховувати засади теорії ендогенного розвитку.

Виходячи з того, що загальноприйнятими показниками сталого розвитку є тривалість життя людини, стан здоров'я, відхилення стану довкілля від норм, ВВП на душу населення і що теорія ендогенного зростання виокремлює заощадження, а на стан здоров'я людини суттєвий вплив здійснює харчування, нами досліджено існування певних залежностей.

Для визначення характеру залежності між здоров'ям населення і динамікою ВВП країни нами досліджено залежність ВВП від тривалості життя та кількості померлих, а також залежність зміни ВВП від природного приросту/скорочення населення. Для цього ми застосували кореляційно-регресійний аналіз. Обчислення й аналіз кореляційної матриці для залежної і незалежних змінних свідчить про:

- наявність прямої залежності між ВВП і тривалістю життя (коефіцієнт кореляції – 0,92);
- обернену залежність між ВВП і кількістю померлих (коефіцієнт кореляції – (-)0,86);
- відсутність залежності між зміною ВВП і природного приросту/скорочення населення (коефіцієнт кореляції – 0,01).

За допомогою пакету Excel розраховано параметри рівняння лінійної регресії (табл. 1). Розрахунок параметрів привів до таких рівнянь лінійної регресії:

$$Y = 8784064 - 11151,4 \cdot x, \quad (1)$$

де Y – значення ВВП країни;
 x – кількість померлих;

$$Y = -2,5E + 07 + 366281,6 \cdot t, \quad (2)$$

де Y – значення ВВП країни;
 t – тривалість життя населення.

Відповідно до отриманих результатів, запропоновані моделі можна вважати адекватними. Проте, як стверджує А. Сен, рівень смертності є віддзеркаленням здатності суспільства до трансформації наявних економічних ресурсів у найбільш важливий продукт – здоров'я нації. На думку вченого, індикатор смертності або інтегрований показник середньої очікуваної тривалості життя можуть сказати більше про рівень та напрями розвитку суспільства, ніж складні макроекономічні показники [8].

Аналіз наукових праць Д. Блюма, Д. Канінг і Дж. Севілла дає змогу зазначити, що збільшення середньої тривалості життя населення на один рік здатне призвести до збільшення ВВП на 4% [10, с. 11]. Стан здоров'я тісно пов'язаний із більш високою тривалістю життя, тому у здоровіших людей з'являється потужніший стимул до вкладання коштів в освіту і навчання, оскільки швидкість амортизації придбаних кваліфікацій буде нижчою. Ті, хто має міцне здоров'я, вважають, що проживуть довше, і тому більше схильні до накопичення, ніж ті, у кого здоров'я погане. Таким чином, якщо тривалість життя населення зростає, можна чекати (за інших рівних умов), що більше грошей спрямовуватиметься на накопичення й, відповідно, на інвестування, що призведе до зростання вкладень у фізичний капітал. Ми вважаємо за доцільне використання показника середньої тривалості життя населення.

Таблиця 1

Результати регресійного аналізу

Показники	Модель залежності ВВП від кількості померлих	Модель залежності ВВП від тривалості життя
Множинний R	0,866559	0,923191
R-квадрат	0,750924	0,852281
Значимість F	7,77E-07	6,67E-09
Коефіцієнти		
Y-перетин	8784064	-2,5E+07
P-Значення	2,5E-07	1,03E-08
Змінна X 1	-11151,4	366281,6
P-Значення	2,5E-07	6,67E-09

Джерело: розраховано авторами на основі даних [9]

На нашу думку, розширюючи теоретичні аспекти сталого розвитку теорією ендогенного росту, в сучасних умовах інвестиції в країні повинні бути спрямовані тільки на інтенсивний (інноваційний) розвиток. Еволюційний характер сучасних технічних інновацій переміщує акцент на соціально-економічні інновації, які визначаються як «зелені». Такі структурні зміни вимагають значних інвестицій і державного фінансування, причому передбачаються зміни в пріоритетах державних витрат на користь фінансування освіти, науки й охорони здоров'я. Саме тому нами досліджено і встановлено існування залежності інноваційних (інвестиційних) витрат від частки витрат на харчування (рис. 1): залежність обернена (що не суперечить кейнсіанській теорії споживання і заощадження).

Дослідження часових трендів динаміки ВВП країни і інвестиційних (інноваційних) витрат наведено на рис. 2.

Нами досліджено залежність між тривалістю життя і часткою видатків населення на продукти харчування та безалкогольні напої. Здійснений кореляційно-регресійний аналіз указує на наявність зв'язку між тривалістю життя і часткою витрат на харчові продукти і безалкогольні напої – коефіцієнт кореляції становить (-) 0,58. Кількісний показник не суперечить даним аналізу впливу харчування на здоров'я людини [11; 12].

Наявність оберненого зв'язку кореспондує з реальною дійсністю: у розвинених країнах частка витрат на харчування у бюджеті домо-

господарства становить не більше 15%, а тривалість життя наближається до 80 років. У світовій економіці спостерігається тенденція: чим більше частка витрат на харчування у бюджеті родини, тим небезпечніше харчування, як наслідок – скорочення життя людини.

Відповідно до запропонованої моделі, нами розраховано частку витрат на харчові продукти і безалкогольні напої за умов тривалості життя середньостатистичного українця 75 років, яка повинна бути на рівні 20,4%.

Висновки з цього дослідження. Для забезпечення економічного розвитку країни на засадах сталого розвитку й ендогенного розвитку з урахуванням принципів автаркії запропоновано комплекс економіко-математичних залежностей. Цей комплекс ураховує:

1) залежність ВВП країни від тривалості життя:

$$Y = -2,5E + 07 + 366281,6 \cdot t,$$

де Y – значення ВВП країни;
 t – тривалість життя (обидві статі);

2) залежність ВВП країни від інвестиційних (інноваційних) витрат:

$$Y = 13,97 \cdot In^{1,22}, \quad (3)$$

де Y – значення ВВП країни;
 In – витрати на інноваційну діяльність;

3) залежність між витратами на інноваційну діяльність і часткою витрат на харчові продукти та безалкогольні напої:

$$In = 1E + 07 \cdot e^{-0,136d}, \quad (4)$$

де In – витрати на інноваційну діяльність;

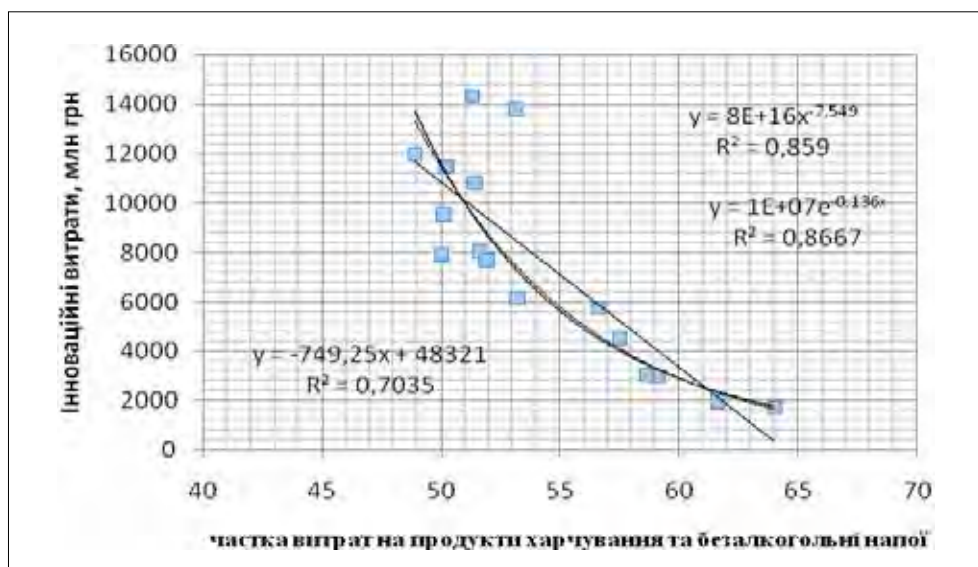
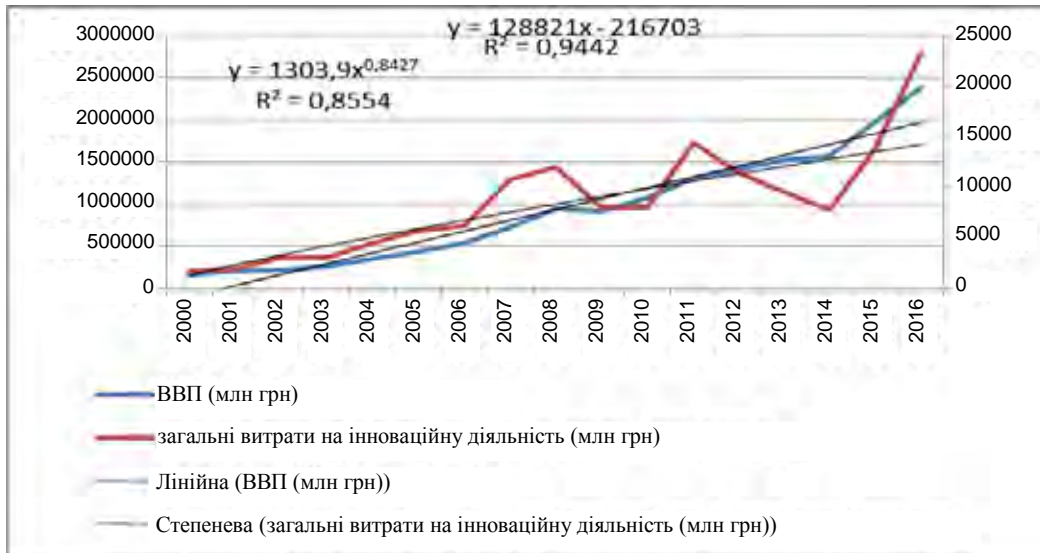

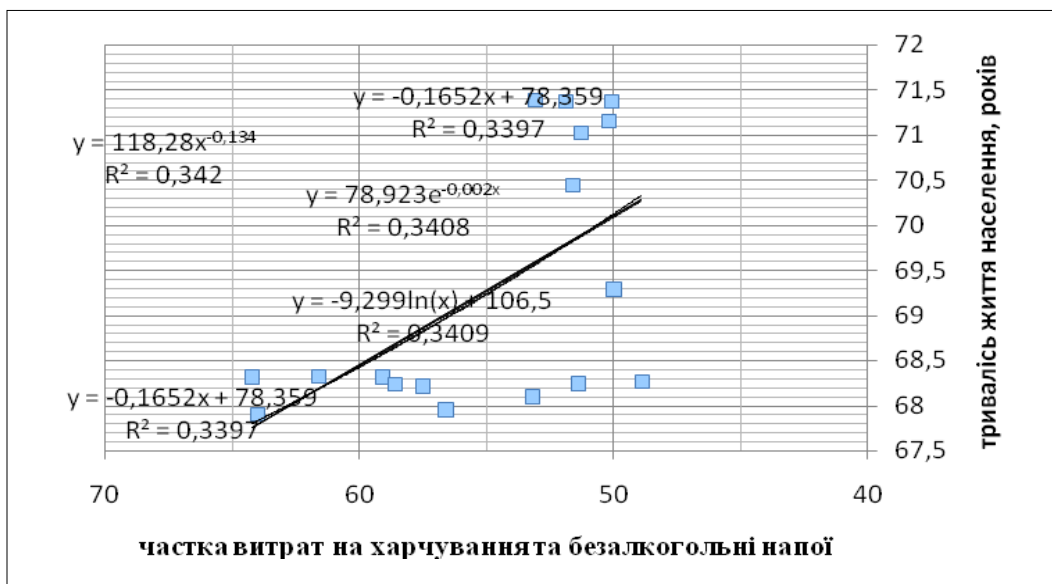
Рис. 1. Визначення залежності обсягу інноваційних витрат (млн. грн.) і частки витрат на харчування та безалкогольні напої

Джерело: розраховано авторами на основі даних [9]

Рис. 2. Динаміка зміни ВВП країни й обсягу інноваційних витрат, млн. грн.

Джерело: розраховано авторами на основі даних [8]

Рис. 3. Моделі парної регресії між тривалістю життя і часткою витрат на харчові продукти і безалкогольні напої

Джерело: розраховано авторами на основі даних [9]

d – частка витрат на продукти харчування та безалкогольні напої;

4) залежність між тривалістю життя (обидві статі) і часткою витрат на харчові продукти та безалкогольні напої:

$$t = 78,36 - 0,165 \cdot d, \quad (5)$$

де t – тривалість життя людини в Україні;

d – частка витрат на харчові продукти і безалкогольні напої.

Запропонована модель дає змогу визначити напрями розвитку країни, врахову-

ючи існування залежностей ВВП країни від тривалості життя людини і витрат на інноваційну діяльність, залежності інноваційних витрат від структури споживчих витрат домогосподарств і залежності тривалості життя людини від структури витрат домогосподарств. Очікуваним результатом державної політики повинно стати збільшення тривалості життя до 75 років (чоловіків – до 73 років) та скорочення частки витрат на харчування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Основи економічної теорії: політекономічний аспект / за ред. Г.Н. Климко, В.П. Нестеренко, Л.О. Канищенко, А. А. Чухно. Київ: Вища школа, 2005. 220 с.
2. Економічна теорія: макро- та мікроекономіка / за ред. З. Ватаманюка та С. Панчишина. Київ: Альтернативи, 2005. 210 с.
3. Трофимова В.В. Концепція сталого розвитку як основа постіндустріальних моделей розвитку. Інвестиції: практика та досвід, 2010. № 8. С. 33–37.
4. Філіпенко А.С. Методологічна основа гео економічного розвитку. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2008. Вип. 71. Ч. II. С. 5–10.
5. Лук'яненко Д.Г. Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації: монографія. Київ: КНЕУ, 2001. 538 с.
6. Keynes J.M. National Self-Sufficiency The New Statesman and Nation. 1933. № 8. P. 35–68.
7. Goslin R.A. Made in USA. New York: The Foreign Policy Association, 1935. 38 p.
8. Sen A. Welfare Economics and the Real World. Acceptance paper for the Frank Seidman Distinguished Award in Political Economy published by F.K. Seidman Foundation. Memphis, 1986. P. 11.
9. Державна служба статистики України: офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
10. Bloom D., Canning D., Sevilla G. The Demographic Dividend: A New Perspective on the Economic Consequences of Population Change. Santa Monica, California: RAND, MR-1274, 2003. 125 p.
11. Кундеева Г.А. Питание как фактор риска здоровья человека. Здоровье – основа человеческого потенциала: проблемы и пути их решения: труды 9-й Всерос. науч.-практ. конф. с междунар. участием. Санкт-Петербург, 2014. Т. 9. Ч. 2. 900 с.
12. Тутельян В.А. Научные основы здорового питания. Москва: Панорама, 2010. 816 с.

REFERENCES:

1. Klymko H.N., Nesterenko V.P., Kanishchenko L.O., Chukhno A.A. Osnovy ekonomichnoi teorii: Politekonomichnyi aspekt (2005) [Fundamentals of Economic Theory: Politeconomic Aspect]. Kyiv: Vyshcha shkola. (in Ukrainian)
2. Vatamaniuk Z., Panchyshyn S. (2005) Ekonomichna teoriia: makro- ta mikroekonomika [Economic theory: macro- and microeconomics]. Kyiv: Alternatyvy. (in Ukrainian)
3. Trofymova V.V. (2010) Kontseptsiiia staloho rozvytku yak osnova postindustrialnykh modelei rozvytku [The concept of sustainable development as the basis of post-industrial development models]. Investytsii: praktyka ta dosvid, No.8. pp.33–37.
4. Filipenko A.S. (2008) Metodolohichna osnova heoekonomichnoho rozvytku [Methodological basis of geoeconomic development], Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn, V.71. pp.5–10.
5. Lukianenko D.H. (2001) Stratehii ekonomichnoho rozvytku v umovakh hlobalizatsii: monohrafiia [Strategies for economic development in the conditions of globalization: monograph]. Kyiv: KNEU, 538 p.
6. Keynes J. M. (1993) National Self-Sufficiency The New Statesman and Nation, N 8. pp. 35-68.
7. Goslin R. A. (1935) Made in USA. New York: The Foreign Policy Association, 38p.
8. Sen A. (1986) Welfare Economics and the Real World. Acceptance paper for the Frank Seidman Distinguished Award in Political Economy, F.K. Seidman Foundation. Memphis, p. 11.
9. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [The State statistics service of Ukraine]. Available at <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 10 September 2018)
10. Bloom D., Canning D., Sevilla G. (2003) The Demographic Dividend: A New Perspective on the Economic Consequences of Population Change. Santa Monica, California, RAND, MR-1274, 125 p.
11. Kundeeva G.A. (2014) Pitanie kak faktor riska zdorovya cheloveka [Nutrition as a risk factor for human health]. Proceedings of the 9 Vseros. nauch.-prakt. konf. s mezhdunar. uchastiem. "Zdorove – osnova chelovecheskogo potenciala: problemy i puti ih resheniya". Sankt-Peterburg, T.9. Part 2. 900 p.
12. Tutelyan V.A. (2010) Scientific fundamentals of healthy eating [Nauchnye osnovy zdorovogo pitaniya]. Moscow: Izdatelskij dom "Panorama", 816 p.

Economic development of Ukraine: integrated connections of modern economic theories

Kundieieva G.O.

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Economic Theory,
National University of Food Technologies

Solomka O.M.

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Economic Theory,
National University of Food Technologies

The main objective of the article is to analyze the current theoretical positions and to develop recommendations for combining the main provisions of modern theories of economic development for the development of Ukraine's economy.

It was considered the theory of economic systems development. The boundaries of economic system development are determined through the synthesis of known models.

The condition for the successful development of the national economic system as an integrational combination of theories of sustainable development and the theory of endogenous development on the principles of autarky is substantiated.

In order to determine the nature of the relationship between the health of the population and the dynamics of the GDP of the country, the authors examined the dependence of GDP on the life expectancy and the number of deaths, as well as the dependence of the GDP change on the natural increase / reduction of the population.

The existence of an inverse dependence of innovative (investment) expenses on the share of food expenses is investigated and established.

It was investigated the relationship between life expectancy and the share of household expenditure on food and non-alcoholic beverages. The correlation-regression analysis carried out shows the existence of a link between life expectancy and the share of food and non-alcoholic beverages.

The authors propose the model that allows to determine the directions of development of the country, taking into account the existence of dependencies of the country's GDP on the life expectancy of a person and the costs of innovation activities, the dependence of innovative costs on the structure of consumer spending of households and the dependence of the life expectancy of a man from the structure of household expenditure.